

UZ 60. GODIŠNJICU UBOJSTVA SLUGE BOŽJEGA MIROSLAVA BULEŠIĆA

Zločin u Lanišću - planirana akcija

Dr. Stipan Trogrlić

Poslije završetka Drugog svjetskog rata, na temelju Devinskog sporazuma od 11. lipnja 1945. između Saveznika i Jugoslavenske armije, Trst, s uskim pojasom koji ga povezuje s Italijom, Tržić (Monfalcone), Gorica i Pula s užom okolicom činili su zonu »A«, nad kojom su upravu preuzele angloameričke vojne snage. Od ostalog dijela Istre formirana je zona »B«, koja je stavljena pod Vojnu upravu Jugoslavenske armije (VUJA) sa sjedištem u Opatiji. Vojne uprave u obje zone trebale su ostati na snazi do mirovnog sporazuma o granici između Italije i Jugoslavije, a zadatak im je bio nadzor nad privremenim organima civilne vlasti u provođenju zakonodavstva iz prethodnog razdoblja.

Na području zone »B« civilni (upravni) organi vlasti bili su Narodnooslobodilački odbori (NOO-i) na čelu s Oblasnim NOO-m za Istru, čije je sjedište bilo u Puli do 12. lipnja 1945., a otada do ukidanja u studenome 1947. u Labinu. Cjelokupni društveni i privatni život kontrolirala je svemoćna Partija i sveprisutna OZNA. Nije uzalud kružila poznata izreka kako OZNA sve dozna. U crkveno-organizacijskom pogledu hrvatski dio Istre pokrivalo su tri biskupije: Tršćansko-koparska (središnji i sjeverozapadni dio Istre), Porečko-pulska (južna Istra) i Riječka biskupija (liburnijski dio Istre bez Kastva). Biskupi-ordinariji svih triju biskupija bili su Talijani: na čelu Tršćansko-koparske biskupije nalazio se Antonio Santin, Porečko-pulskom je upravljao Raffaele Radossi, dok je prvi čovjek Riječke bio Ugo Camozzo.

Represija prema Crkvi nakon oslobođenja

U euforičkim trenucima oslobođenja Istre od njemačke okupacije, nije zaboravljen »neprijateljski rad« nekih svećenika. Na središnjoj proslavi oslobođenja u pulskoj areni u nazočnosti 30.000 ljudi, Josip Šestan predsjednik Narodnooslobodilačke fronte (NOF) za Istru nije mogao da ne spomene djelatnost reakcije kojoj su se pridružili »nekoji nazovi narodni svećenici«. Poimence su apostrofirani biskup Santin i svećenici Zvonimir Brumnić i Božo Milanović. Može se samo pretpostaviti kako su na indoktriniranu masu djelovale Šestanove riječi da su biskup i neki svećenici surađivali s okupatorom, slali vjernike u SS-trupe, te govorili da ih partizani vode u propast. Još oštrije prema Milanoviću i Brumniću i »nekoliko prodanih duša oko njih« bio je istup tajnika JNOF-a za Istru Dušana Diminića. Na Prvoj konferenciji Plenuma Oblasnog odbora JNOF-a za Istru u Poreču 21. svibnja 1945., Diminić je istaknuo da su spomenuta dvojica svećenika imali štab u Trstu koji je, pod izgovorom širenja hrvatske riječi, surađivao s Nijemcima, pisao laži o progonima Crkve, te »blebetao o boljševizmu«, a sve u cilju razbijanja NOP-a.

Iako je nova, komunistička, vlast svojim postupcima prema Crkvi u Istri samo potvrđivala ono što su

● Na čelu Tršćansko-koparske biskupije nalazio se Antonio Santin

● Po završetku Drugoga svjetskog rata, na temelju Devinskog sporazuma između Saveznika i Jugoslavenske armije, Trst, s uskim pojasom koji ga povezuje s Italijom, Tržić (Monfalcone), Gorica i Pula s užom okolicom činili su zonu »A«, nad kojom su upravu preuzele angloameričke vojne snage. Od ostalog dijela Istre formirana je zona »B«, koja je stavljena pod Vojnu upravu Jugoslavenske armije (VUJA) sa sjedištem u Opatiji

istarski biskupi teoretski znali o komunizmu, oni su ipak bili spremni razgovarati s tom vlašću kako bi, s jedne strane spasili vjernike od novih stradanja, a s druge strane, osigurali kakav takav prostor za djelatnost Crkve. Tako se biskup Santin odazvao pozivu da se na Gračašćini u veljači 1945. sastane s nekima iz partizanskog vodstva. Međutim, kurir Bino Brumnić, brat svećenika Zvonimira, donio je biskupu poruku da partizanski čelnici ne namjeravaju doći na dogovoreni sastanak,

zbog opasnosti od Nijemaca, koji su se nalazili u blizini. Na povratku u Trst Santin se u Pazinu susreo s nekim svećenicima. Savjetovao im je: »Ne čekajte biskupa, idite vi partizanima. Ja im se ne mogu približiti, idite vi! Razgovarajte s njima! Treba prevaliti onih pet ružnih minuta. Nastojte spasiti glavu! I porečko-pulski biskup Radossi uzalud je pokušavao uspostaviti kontakt s partizanima. Svrstan u fašiste i narodne neprijatelje bio je i ostao za komunističke radikale »persona non grata«.

Represije prema svećenicima u smislu optužbi, prijetnji i ometanja u vršenju službe započele su odmah nakon oslobođenja Istre u svibnju 1945. Od optužbi na račun Vatikana kao centra međunarodne reakcije i stoljetnog neprijatelja Slavena i domaćih biskupa kao vjernih slugu te politike prelazilo se na svećenike koji slušajući svoje biskupe postaju kotačić u složenom mehanizmu »vanjskog i unutrašnjeg neprijatelja«. Neke svećenike od »sablansnog automobila«, koji je noću kružio po istarskim mjestima i odvodio »narodne neprijatelje u pazinski kaštel, spašavali su njihovi župljani upozoravajući ih na opasnost.

Biskup Santin u izvješću Svetoj Stolici 12. lipnja 1945. piše da vjera nije ugrožena izravnim napadima nego suptilnim metodama onemogućavanja vjernika u vršenju njihovih dužnosti. Nedjeljom se u

manjim mjestima, upravo u vrijeme mise organiziraju obvezatni sastanci koji u pravilu završavaju partizanskim kolom. Na pomolu je i novi, liberalni, bračni moral. Djevojke i mladići, pripadnici partizanskih jedinica, žive u nevjenčanim bračnim zajednicama. Ponekad je bilo dovolj-

Represije prema svećenicima u smislu optužbi, prijetnji i ometanja u vršenju službe započele su odmah nakon oslobođenja Istre u svibnju 1945. Od optužbi na račun Vatikana kao centra međunarodne reakcije i stoljetnog neprijatelja Slavena i domaćih biskupa kao vjernih slugu te politike prelazilo se na svećenike koji slušajući svoje biskupe postaju kotačić u složenom mehanizmu »vanjskog i unutrašnjeg neprijatelja«.

no samo pohađanje nedjeljne mise da se dobije etiketa »reakcionar«, »fašist«, nakon čega je dotični dolazio pod pojačanu prislotru ili je pozivan na »obavijesne razgovore«. U boljoj varijanti sve je završavalo na tome, dok je u onoj lošijoj slijedilo podizanje optužbe, sudski proces i osuda na zatvorsku kaznu.

Sporazum vlasti s hrvatskim svećenstvom

Kad je jugoslavenskom vodstvu postalo jasno da pitanje poslijeratne sudbine Istre ipak nije riješeno njezinim vojnim oslobođenjem, nego da će se ono rješavati diplomatskim putem, zaključilo je da bi u diplomatskoj borbi za Istru dobro bilo imati uza se istarsko hrvatsko svećenstvo. Zato je partijskim i državnim strukturama u Istri dat jasan znak da stupe u kontakt s Milanovićem i pridobiju ga za suradnju. Božo Milanović, koji se tada nalazio u Trstu, bio je u istarskoj i hrvatskoj javnosti poznat kao borac za nacionalna prava istarskih Hrvata, zbog čega je kod te javnosti i uživao veliki ugled. Kao mladomisnik iskusio je austrijski zatvor, a kao župnik u rodnoj Kringi fašističke napade pred kojima se sklonio u mirnijem Trstu. Od početka rata do kapitulacije Italije bio je zatočen u Bergamu. Poslije kapitulacije Italije vraća se u Trst. Tu mu početkom 1944. stiže poziv od

predstavnik NOP-a da dođe u Istru, te da se s predstavnicima NOP-a dogovori o načinima međusobne suradnje. Zbog straha da se iza poziva krila namjera da ga se dovede u Istru i kao, često prozivanog narodnog neprijatelja likvidira, Milanović je odbio poziv.

U novim okolnostima, svjestan dalekosežnih posljedica svojih poteza, Milanović prihvaća novi poziv NOP-a, ali uz uvjet da predstavnici NOP-a dođu k njemu u Trst. Na sastanku između predstavnika NOP-a Dušana Diminića i Ivana Motike, s jedne strane, i Milanovića kao neformalnog predstavnika istarskog hrvatskog svećenstva, s druge strane, održanom u Trstu 16. srpnja 1945. otklonjeni su međusobni nesporazumi i nepovjerenje. Bio je to za obje strane plodonosan kompromis. Milanović je za Crkvu u Istri, za ono vrijeme, izabrao široki prostor djelovanja, teško zamisliv u drugim dijelovima Jugoslavije, dok je NOP dobio obećanje da hrvatsko svećenstvo na sastanku u Pazinu 18. srpnja pruži podršku NOP-u. Stom podrškom NOP je lakše mogao ostvariti i utjecaj među vjernicima budući su svećenici i dalje uživali veliki ugled kod svojih vjernika. Na taj način argumenti za priključenje Istre matici Hrvatskoj u Jugoslaviji dobivali su, pred međunarodnom, ali i domaćom, javnošću, na težini. Iako su Milanović i istarsko hrvatsko i slovensko svećenstvo dobro znali opasnosti od

Tijekom 1946. uhićeni su i zatvoreni svećenici: Giovanni Zupan, župnik u Novoj Vasi Novigradskoj, Angelo Bona, župnik u Oprtlju i Slavko Kalac, upravitelj župe u Gradini (Buzetski dekanat). Iste godine na listi OZNE našli su se Libero Colomban, župni vikar u Bujama i Francesco Bonifacio, kapelan u Krasici (Umaški dekanat). Tu dvojicu potonjih kao velike neprijatelje narodne vlasti i protivnike priključenja Jugoslaviji trebala je likvidirati Narodna straža. Uhićenje i odvođenje Colombana spriječili su župljani koji su danonoćno držali stražu pred župnim stanom, dok je Bonifacio odveden u noći od 11. na 12. rujna i najvjerojatnije bačen u neku od jama na Krasu.

Optužbe protiv biskupa Radossija

Ako je vrijeme od sredine 1945. do kraja 1946. vrijeme taktiziranja »narodne vlasti« prema Katoličkoj Crkvi u Istri, koje karakterizira sitno popuštanje i krupno stezanje, podrška staleškom svećeničkom udruženju preko kojega se želi iznutra kontrolirati Crkvu, osuda crkvene hijerarhije, diferencijacija svećenika s obzirom na njihov odnos prema vlasti, ali i prema nacionalnoj pripadnosti, suradnja najvećeg dijela hrvatskog i slovenskog svećenstva s vlašću, onda je čitava 1947. obilježena izravnim i pojačanim pritiskom na Crkvu kao i sve većim razočaranjem »kooperativnih« svećenika s tom vlašću.

Što se tiče pojačanog pritiska vlasti na Crkvu, on je zacijelo bio uvjetovan i spoznajom da se u diplomatsko-političkoj borbi, čija prva faza uspješno završava potpisivanjem Pariškog mirovnog ugovora 10. veljače 1947., dobilo »sve što se moglo dobiti«, pa samim time, za vanjskopoliitički dojam, nije bitna podrška Crkve. S druge pak strane, komunističkoj (čitaj staljinističkoj) svijesti teško je bilo bez stalnog obračunavanja s ideološkim protivnikom. Crkva pomalo postaje »dežurni krivac« za neuspjehe i promašaje nove vlasti. Car je bio gol, ali o tome se nije smjelo govoriti.

Prije nego će u rujnu 1947. napustiti Istru, porečko-pulski biskup Raffaele Radossi je, tko zna po koji put, prozvan kao sluga međunarodnog imperijalizma. Jednom prilikom na putu za Pulu zaustavili su ga kod Vodnjana, graničnoga prijelaza između zone »A« i zone »B«, jugoslavenski pogranični organi i izvršili pretres automobila. Pronađene cigarete i hrana bile su dovoljan razlog da ga se optuži za pokušaj ilegalnog prebacivanja robe »reakcionarnim snagama u Puli (tada zona »A«). Istrgnutim citatima iz propovijedi, u kojima Radossi brani nepovredivost privatnog vlasništva, htjelo ga se ocrniti kao protivnika agrarne reforme, a time i kao klasnog neprijatelja siromašnih društvenih slojeva (seljaka, kolona i radnika) koji eto s oduševljenjem pozdravljaju mjere agrarne reforme.

(NASTAVLJA SE)

UZ 60. GODIŠNJICU UBOJSTVA SLUGE BOŽJEGA MIROSLAVA BULEŠIĆA (2)

Zločin u Lanišću - planirana akcija

Dr. Stipan Trogrlić

Poučen iskustvom sprječavanja njegovoga dolaska u Kopar 1946. za blagdan sv. Nazarija, zaštitnika grada i biskupije (19. lipnja) tršćansko-koparski biskup Antonio Santin je za 1947. obavijestio VUJU o svojoj nakanu da na blagdan sv. Nazarija posjeti Kopar te održi tradicionalnu procesiju i pontifikalnu misu prigodom koje bi podijelio sakrament krizme. Istodobno je zamolio vlast da osigura red i mir za vrijeme vjerskih obreda. Kako nikakve informacije o protivljenju njegovom dolasku u Kopar nisu dolazile niti od VUJE niti od kotarskih vlasti Kopra, biskup je 19. lipnja brodom iz Trsta stigao u Kopar.

Napadi na biskupa Santina

U luci ga je narod srdačno dočeka, iako su se čuli i uzvici: »Ne želimo fašiste! Iz luke se uputio u zgradu sjemeništa odakle je, u pratnji kanonika, trebao krenuti prema katedrali. I upravo kad se trebao zaputiti prema katedrali, u sjemenište su ušla četiri čovjeka tražeći od biskupa, »u ime naroda«, da napusti Kopar.

Upozorenje neke Kopranske, komunističke aktivistkinje, biskupu da mu njezini spremaju zavjeru došlo je prekasno. Naime, još dok je razgovarao s aktivistkinjom u sjemenište je provalilo 100-ak ljudi. Prijeteći biskupu i zahtijevajući da odmah napusti grad. Nakon izrečenih prijetnji zgrabili su biskupa i, vukući ga po stepenicama i udarajući ga šakama i drvenim letvama po glavi, dovukli su ga u sjemenišno dvorište. Svega okrvavljenog nastavili su navlačiti i udarati, dok su izvana, preko sjemenišnog ogradnog zida nahrupljivali novi napadači. Tek tada je intervenirala milicija i tako spasila biskupa od novih nasrtaja. U kamionu jugoslavenske vojske i pod zaštitom vojnika Santin je iz Kopra prebačen do mjesta Albora Vescovo gdje se nalazio blok koji je dijelio »zonu A« od »zone B«. Ondje ga je preuzela saveznička vojska i odvezla u biskupsku rezidenciju u Trstu.

»U nas je običaj da se popovi ubijaju«

Zbog ratnih i poratnih prilika podjele sakramenta krizme (potvrde), koji u redovitim prilikama dijeli biskup, u hrvatskom dijelu Tršćansko-koparske biskupije nije se obavila u razdoblju od 1940. do 1947. godine. Fizički napad na biskupa Santina u Kopru 19. lipnja. 1947. na blagdan sv. Nazarija, zaštitnika grada, bili su jasno upozorenje kakve sve reakcije može izazvati njegov dolazak na područje »zone B«. Unatoč »koparskom iskustvu« biskup Santin je, uvjeren kako su hrvatski komunisti manje radikalni prema vjeri od slovenskih, odlučio u kolovožu 1947. posjetiti hrvatske župe svoje biskupije i podijeliti sakrament potvrde. Na nagovor hrvatskih svećenika, koji su strahovali da bi se mogao ponoviti scenarij iz Kopra, Santin je ipak odustao od svoje nakane, te zatražio od Svete Stolice da imenuje uglednoga slovenskog svećenika Jakoba Ukmaru njegovim delegatom za dijeljenje krizme u jugoslavenskom dijelu Tršćansko-koparske

U trenutku dok se Ukmar praćen svećenicima kretao prema kandidatima koji su bili najbliže oltaru da im podijeli sakrament, provokatori su počeli bacati trule rajčice i prodirati u prezbiterij. Pred organiziranim nasiljem Ukmar i svećenici bili su prisiljeni prekinuti krizmu i povući se u župnu kuću. Tada je orgijanje nastavljeno u prezbiteriju sve do podne. Pušilo se i psovalo, čule su se riječi da mira neće biti dok se crkve ne pretvore u garaže i konjušnice.

biskupije. Nakon što je sredinom srpnja iz Rima stigao potvrđan odgovor, Jakob Ukmar je mogao krenuti u Istru da kao ovlašten biskupov izaslanik podijeli sakrament krizme. Planirano je da tijekom dva tjedna obavi krizma u 34 istarske župe.

I dok se u tršćanskoj biskupskoj kuriji završavao plan za krizmu na području Istre u selu Mune (tada Riječka biskupija) ubijen je svećenik Alojz Kristan, upravitelj župe Golac i excurrento Vodica i Muna. Dok se vraćao kući iz Muna u Golac, nakon uobičajene vjerske pouke za djecu, dočekan je i ubijen. U narodu se govorilo da je ubojstvo organizirao komandir narodne milicije izvjesni Smaila, uz pomoć nekoliko lokalnih suradnika. Navodno je jedan od tih suradnika rekao: »U nas je običaj da se popovi ubijaju.« Kristanovo tijelo nikad nije pronađeno. Pretpostavlja se da je završio u jednoj od tamošnjih kraških jama.

Odmah po dolasku u Pazin (16. kolovoza), prvo odredište svoga pastoralnog pohoda, Ukmar je s ravnateljem sjemeništa Leopoldom Jurcom posjetio predstavnike vlasti i priopćio im plan dijeljenja krizme. Krenulo se od Pazina, ujutro 17. kolovoza. U župnoj crkvi sv. Nikole krizmana su 422 kandidata. Popodne istoga dana sakrament krizme podijeljen je u župi Stari Pazin, a navečer u Grdoselu. Idućega dana (18. kolovoza) podijeljen je u župama Beram, Trviž i Kašćerga. U svima tim župama krizma je prošla u redu. Nije bilo nikakvih naznaka da bi se mogao dogoditi nekakav incident, pa je Ukmar, u pratnji Leopolda Jurca i podravnatelja pazinskog sjemeništa Miroslava Bulešića 19. kolovoza odlučio krenuti u župu Tinjan, desetak kilometara udaljenu od Pazina.

● Događaji u Buzetu i prijetnje koje su se tom prilikom čule, te nezainteresiranost organa vlasti da uspostavi red, bili su jasno upozorenje da se mogu očekivati novi napadi tijekom krizme

Spriječena krizma u Tinjanu

Župna misa, za vrijeme koje se namjeravao podijeliti sakrament krizme, trebala je započeti u devet sati. Međutim, grupa ljudi iz župe i okolnih mjesta, naoružana poljoprivrednim alatom, pripremila je ulazak u crkvu krizmanicima, kumovima i svećenicima iz okolnih župa. Dopušteno je samo mjesnom župniku Tomi Banku da uđe u crkvu i održi nedjeljne mise. U očekivanju Ukmarova dolaska pred crkvom se plesalo partizansko kolo. Dvojica svećenika, prof. Mirko Usmiani i Franjo Štegel, koji su došli u Tinjan sudjelovati u svečanosti podjele krizme, na silu su uvedeni u kolo. Tjeranjem svećenika, jednom prilikom čak i biskupa Radossija, da plesu partizansko kolo htjelo im se i zorno pokazati da će, htjeli ili nehtjeli, morati plesati po taktovima koje određuje nova stvarnost.

Župnik Banko telefonirao je komandiru milicije u Pazinu. Molio ga je da pošalje miliciju u Tinjan radi uspostavljanja reda i omogućavanja podjele krizme. Kad je vidio da od intervencije iz Pazina neće biti ništa, poslao je nekog mladića ususret Ukmaru da ga obavijesti da se krizma ne može obaviti, te da se vrati u Pazin.

O svemu je svjedočanstvo ostavio i sam Ukmar: »(...) U društvu pazinskoga dekana i podravnatelja sjemeništa došli smo autom iz Pazina do otprilike jedan kilometar od župne crkve u Tinjanu. Ondje nas je jedan mladić obavijestio da se već od jutarnjih sati ispred crkve nalaze pobunjenici naoružani poljodjelskim alatom i da sve krizmanike i njihove kumove, kao i sve svećenike, osim župnika, ne pripuštaju ulaznim vra-

● Slovenski svećenik Jakob Ukmar delegat tršćansko-koparskog biskupa Antonia Santina za dijeljenje krizme u jugoslavenskom dijelu Tršćansko-koparske biskupije

tima crkve. Zamolismo zatim načelnika kotara da nam objasni zašto se to događa u župi. Nakon četvrt sata po jednom nam je poslaniku poručio da mnoštvo naroda 'demonstrira' pred crkvom i da nam ne može garantirati sigurnost. Morali smo se vratiti u Pazin. Potom sam od drugih doznao da su pobunjenici pred crkvom plesali 'kolo' u koje su uveli i dvojicu svećenika. Ulaz u crkvu bio je zapriječen do popodneva.

Iako su događaji u Tinjanu dali naslutiti da bi se slični incidenti mogli dogoditi i u drugim župama, Ukmar je, prema zacrtanom planu, nastavio pohađati župe i dijeliti krizmu. Od 20. do 22. kolovoza krizma je obavljena u sljedećim župama: Kringa (ondje se krizmalo i 48 kandidata iz župe Tinjan), Žminj, Sv. Petar u Šumi, Sveti Matej Cere, Sveti Ivanac nad Rašom i u slovenskoj župi Kubed. Nigdje nije zabilježeno ometanje obreda, izrugivanje vjere ili napad na biskupova izaslanika i svećenike. Sve su to bile seoske sredine tradicionalno vezane uz Crkvu zbog čega komunistička protucrkvvena nastojanja nisu mogla računati na podršku i uspjeh. Na vijesti o zbivanjima u Tinjanu muškarcu susjedne Kringe naoružali su se noževima, odlučni da spriječe svaki pokušaj ometanja krizme. Računajući da će nered lakše izazvati u Buzetu kao gradskoj sredini, gdje je također uskoro trebalo obaviti krizmu, partijski su aktivisti vrijeme krizmanja po navedenim selima iskoristili da se bolje pripreme za napad u Buzetu.

Organizirani neredi u crkvi u Buzetu

Kako niti Ukmar, niti istarski svećenici nisu raspolagali nikakvim informacijama koje bi ukazivale na mogućnost izazivanja nereda. Vjernici su obaviješteni da će se krizma u župi Buzet obaviti 23. kolovoza u prijepodnevnim satima. Prvotno je bilo određeno da će Ukmar na Krizmi u Buzetu pratiti Božo Milanović ili Jurca. No, kako su obojica bila u to vrijeme zauzeta, određeno je da ga prati profesor i podravnatelj pazinskog sjemeništa Miroslav Bulešić. U trenucima, kad se u dupkom punoj crkvi u Buzetu očekivao početak mise, u crkvu je na glavna vrata ušla grupa od 15-ak ljudi vičući: »Nećemo krizmu! Hoćemo biskupa! Nećemo da popovi krizmaj u našu djecu!« Došavši do sredine crkve počeli su vikati: »Zašto ne smiju kumovati borci? Zašto smo mi pro-

lijevali svoju krv? Dole sa agentima fašista! Hoćemo novi život! Tako je!«

Pred bukače je tada stupio Miroslav Bulešić. Pozivajući se na ustav i zagaraniranu slobodu vjere, zatražio je da odmah napuste crkvu. Iznenadjeni odlučnošću mladog svećenika bukači su ustuknuli i izišli iz crkve. Situacija se na trenutak smirila, pa se mislilo da se može započeti s misom. Međutim, kad je misa počela provokatori su se ponovno nagurali u crkvu. Pokušaj trojice svećenika da im zapriječe ulaz samo ih je dodatno razjario, uz viku i psovke pojurili su prema prezbiteriju (mjesto u crkvi određeno za svećenike). Iako ometani i provocirani, svećenici su misu nekako priveli kraju. Nakon mise trebalo je pristupiti dijeljenju krizme. U trenutku dok se Ukmar, praćen svećenicima, kretao prema kandidatima koji su bili najbliže oltaru da im podijeli sakrament, provokatori su počeli bacati trule rajčice i prodirati u prezbiterij. Pred organiziranim nasiljem Ukmar i svećenici bili su prisiljeni prekinuti krizmu i povući se u župnu kuću. Tada je orgijanje nastavljeno u prezbiteriju sve do podne. Pušilo se i psovalo, čule su se riječi da mira neće biti dok se crkve ne pretvore u garaže i konjušnice. Molba vlastima da uspostave red i mir ostala je bez rezultata. Štoviše, odgovoreno je da oni to ne mogu, a niti žele poduzimati nešto protiv države koja samo brani svoja prava.

Na savjet svećenika i narodnog zastupnika Srečka Štifanića da se prekinu krizmanje Ukmar je samo dodao: »Mi ćemo vršiti svoju dužnost, a oni neka vrše svoju.« Popodne je, bez incidenta, obavljena krizma u Črnci, Buzetu susjednoj župi. Do nereda nije došlo jer »putujući mitingaši« najvjerojatnije nisu znali da će se krizma tamo održati.

Događaji u Buzetu i prijetnje koje su se tom prilikom čule, te nezainteresiranost organa vlasti da uspostavi red, bili su jasno upozorenje da se mogu očekivati novi napadi tijekom krizme s teško predvidivim posljedicama. Lanišće, gdje se krizma trebala održati 24. kolovoza, bila je zgodna prilika za obračun s laniškim župnikom Stjepanom Cekom i Miroslavom Bulešićem, koji su bili poznati kao predvodnici one grupe svećenika koja se zauzimala za kritičnije postavljanje istarskih svećenika prema vlasti, a što je vlast doživljavala kao opasnu opoziciju svome programu.

(NASTAVLJA SE)

Zločin u Lanišću - planirana akcija

Dr. Stipan Trogrlič

Poznat već od ranije kao britak kritičar prilika u Istri, Ante Mandić je zločin u Lanišću smjestio u okvir općih političkih prilika u Istri.

Naivnost da će prihvatiti komunističku propagandu

Aktore ubojstva u Lanišću naziva »marksističkim antropoidima«, a krivcima smatra čelne ljude Republike Hrvatske, zato što su čitavo rukovodstvo u Istri prepustili sektama. Uvjerjen je da iza svega stoji neka strana agentura koja je u komunističke redove u Istri ubacila svoje ljude. Gorim od svega Mandić smatra to što se, unatoč svim pokazateljima da u Istri nešto nije u redu, ne poduzima ništa da se promijeni stanje. Držao je naivnim uvjerenje da će narod prihvatiti komunističku propagandu o laniškom župniku kao jedinom krivcu za tragična zbivanja u Lanišću. »Ne mora se popove i Crkvu simpatizirati da bi se priznala i prihvatila istina da je najveći dio hrvatskog svećenstva, kako u prošlosti tako i danas, bio uz narod pa dakle i uz narodnu vlast. Kako narod može prihvatiti da su se svećenici do jučer simpatizirali NOP-a odjednom prometnuli u fašiste i sluge stranih agentura.«

Nakon Bakarićeva tumačenja uzroka »incidenta« u Lanišću i Mandić prihvaća službeno ocjenu o dobro smišljenoj provokaciji za koju više nisu krivi »fašistokomunisti« ubačeni u partijske redove, niti neposredni izvršitelji zločina, »nego ona provokativna banda koja je napala seljake iz okolice Lanišća«. Isto tako čini mu se prihvatljivom teza da su u Lanišću još od 1944. glavnu riječ vodili neki sumnjivi ljudi čija je prošlost upućivala da se od njih ne može očekivati da prihvate istarsku poslijeratnu stvarnost. Sve je to, za Mandića, potvrda njegove, toliko puta opetovane tvrdnje da su korijeni svega zla u Istri oni koji su vješto prekrili svoje prave namjere i neprimjetno se uvukli u redove vlasti.

Zaoštravanje odnosa prema Crkvi, kao posljedica događaja u Lanišću, iako očekivano, kod Mandića nije naišla na odobravanje. Ono čemu se odlučno suprotstavljao bila je spremnost nekih »komunistoida« da, ne uvažavajući istarske posebnosti, krenu u juriš protiv vjere, Crkve i svećenika u cjelini, ne praveći nikakvu diferencijaciju. To je Mandić primijetio prilikom podjele hrane. Iz podjele su isključeni svećenici, njihove domaćice, pa čak i oni koji su bili u dobrim odnosima sa svećenicima, pa makar su bili sudionici NOB-a. Takav odnos smatrao je kontraproduktivnim za samu vlast. Naime, ako se pred njihovim očima progone uistinu dobri narodni svećenici i nazivaju fašistima, kako će narod povjerovati da su fašisti oni koji to i jesu.

Pokušaj da se lažima opravda zločin

Vatikanski dnevnik »L' Osservatore romano«, tri dana nakon zločina u Lanišću, pod naslovom »Tragična nasilja nad katoličkim svećenicima u Zoni B«, prenosi

● Grob Miroslava Bulešića u Lanišću 1947. g.

kako su kolovoska događanja 1947. vidjeli talijanska državna informativna agencija »L' Ansa« i glasilo Komunističke partije Italije »L' Unità«, da bi potom donio vlastiti komentar. Dok su za »L' Ansu« neredi i ometanje krizme, čija su kulminacija brutalno ubojstvo jednog svećenika i teško ranjavanje biskupovog izaslanika, posljedica »vjerske nesnošljivosti«, za »L' Unità« svemu je kriva grupa muškaraca pred crkvom koja je sprečavala vjernicima iz okolnih mjesta da uđu u crkvu. Prema pisanju »L' Unità« pripadnici te grupe govorili su da oni kao ustaše neće dozvoliti komunistima da nesmetano ulaze u crkvu. Komentar u listu »L' Osservatore romano« bio je jasan. Uzrok zločinu nisu nikakve političke podjele, pa je nastojanje komunističke strane samo pokušaj da se lažima opravda zločin.

Londonski »The Times« pod naslovom »Kazne istarskog narodnog suda« donosi izvješće svoga dopisnika iz Trsta. »Narodni sud u Pazinu, u jugoslavenskoj Istri, prošle je noći (presuda je izrečena 2. listopada, op. a.) donio kazne za 12 osoba s tvrdnjom da su sudjelovale u neredima za vrijeme krizme u katoličkoj crkvi u Lanišću 24. kolovoza, što je dovelo do ubojstva katoličkog svećenika don Mira Bulešića.

Dva su se muškarca teretila za ubojstvo svećenika, te su osuđeni na pet i tri mjeseca zatvora, dok je laniški župnik Stjepan Cek, koji je izbjegao ranjavanje, sakrivši se pod stubište kad su ga komunisti napali, kažnjen na 6 godina zatvora uz težak rad, pod optužbom za 'provokaciju'. Izaslanik Svetog Oca Jakob Ukmara, koji je predvodio krizmu, a koji je bio teško ranjen prilikom napada, osuđen je na mjesec dana zatvora kao sukrivac. Ostale optužene osobe, uglavnom lokalni seljaci koji su prije napada spriječili komuniste da uđu u crkvu, osuđeni su na osam mjeseci zatvora. Optužba je potkrijepljena tezom da su neredi izraz urote Vatikana i tršćanskog biskupa mons. Santina koji su htjeli dokazati kako u Jugoslaviji ne postoji sloboda vjere. Ovdrašnji politički promatrači

● Župna crkva u Lanišću

smatraju da je ovo suđenje dio šire komunističke kampanje protiv mons. Santina koji baš i nije popularan kod komunista, i to ne samo zbog svog stava kad su u pitanju vjerske stvari, nego i zato što ga se smatra centralnom figurom u talijanskom političkom životu STT.«

Žrtve mržnje prema Crkvi

Talijanski krugovi, koji se nisu mogli pomiriti s odlukama Pariškoga mirovnog ugovora, čija se ratifikacija očekivala, događaje u Lanišću iskoristili su priliku da bi upozorili kako u Istri, koja je pripala Jugoslaviji, vlada teror, bez poštivanja zakona, a govor o pravdi je samo isprazna fraza. Krizma u Lanišću s jedne strane jasno pokazuje pod kakvim se terorom nalazi narod u Istri, dok s druge strane postavljaju

Komentar u listu »L' Osservatore romano« bio je jasan. Uzrok zločinu nisu nikakve političke podjele, pa je nastojanje komunističke strane samo pokušaj da se lažima opravda zločin.

pitanje pred četiri velike sile: Zašto je Jugoslavija članica OUN-a a Italija je isključena iz te organizacije? Također se ističe da događaji u Lanišću nisu posljedica sporadičnog individualnog kriminala, nego znak organiziranog plana koji ide za uništenjem svih etičkih i civilizacijskih norma kao dio baštine latinske duše. Zato bi svijet »krik iz Istre« trebao shvatiti kao zadnji poziv za jedan svijet duha i jednu civilizaciju koja je u opasnosti.

U »Bilješci o događajima u Lanišću« biskup Santin govori o »strašnim i svetogrđnim događajima u Lanišću koji su izazvali opće zgražanje«. I Bulešić i Ukmara su, za Santina, žrtve mržnje prema Crkvi na koju se napada s dva oružja: klevetama i okrutnim ubojstvima. Na kraju Santin konstatira da se sve to dogodilo u civiliziranoj zemlji na k o n strašnoga rata koji se vodi za slobodu na-

roda, a to uključuje i vjersku slobodu. Prosvjeduje protiv mržnje i nada se da će osvanuti dan kada će ljudi poznavati samo zakon ljubavi. Kardinal Stepinac je tek po izlasku iz tamnice doznao za ubojstvo Bulešića. Vjerojatno se sjetio mladog svećenika kojeg je primio u posebnu audijenciju u jesen 1946. Iz krašićkog zatočeništva 1953. pisao je pismo svećeniku Ivanu Paviću u kojem izražava svoju žalost zbog ubojstva Miroslava Bulešića, toga dobrog i idealnog svećenika.

Sveta Kongregacija koncila povodom zločina u Lanišću izdala je izjavu sljedećeg sadržaja:

»Budući da 24. kolovoza 1947. nekoliko opakih ljudi podigoše nasilne ruke na prečasnog gospodina svećenika Jakoba Ukmara, koji je s propisanim ovlaštenjima došao u Lanišće podijeliti sakrament potvrde, budući da isti zlikovci usmrteše svećenika Mira Bulešića koji je pokušao braniti od nasilja spomenutog svećenika Ukmara, Sveta Kongregacija koncila ovime sve one koji su fizički ili moralno proizročili spomenute zločine ili su u njima sudjelovali (kan. 2209, par. 1-3) proglašuje izopćenim prema normama kan. 2343, par. 4).«

Strahovi hrvatskoga svećenstva

Krvoproliće u Lanišću izazvalo je kod hrvatskoga svećenstva u Istri strah pomiješan s uvjerenjem da je ubojstvom u Lanišću dan jasan znak za odstrel svećenika. U takvom ozračju šest svećenika napušta Istru i utočište pronalazi u susjednoj Italiji. Postojala je opasnost da isto ne učini velika većina hrvatskog svećenstva. Možda je to najviše utjecalo da sa strane hrvatskoga svećenstva nije bilo javnih osuda vlasti ili očekivanog sućeljavanja s viđenjem i interpretacijom zbivanja u režiji državnoga režima.

Kratak, nepotpisan »Izvjestaj o sadanjim teškim događajima u Istri«, čiji je autor najvjerojatnije Božo Milanović, u nekoliko poteza, agencijskonovinski, opisuje sprečavanje krizme u Tinjanu i Buzetu i zločin u Lanišću, bez dublje analize zbivanja ili upozoravanja na njihov širi kontekst. Pomirljivi i »neangažirani« ton jasno dočarava završna misao »izvjestaja«: »Ti događaji, naročito smrt svećenika Bulešića i neodržavanje reda u Tinjanu, Buzetu i Lanišću i zatvaranje seljaka u Lanišću, koji su samo branili slobodu obreda, prije negoli su stigli onamo organi javne sigurnosti, kao što i zatvaranje župnika, koji je po uvjerenju župljana nevin, pobudili su u Istri neopisivu žalost.«

I u kasnijim osvrtima zadržan je oprezan stav u ocjeni tragedije u Lanišću kao i o posljedicama koje je ona izazvala, kako kod svećenika tako i kod vjernika. Na jednom mjestu Božo Milanović eksplicitno kaže da raspoloženje u narodu neće navoditi jer bi to moglo uznemiriti predstavnike narodne vlasti. Ipak, nije mogao ne spomenuti kao uzrok nezadovoljstva činjenicu da su niže činovničke položaje zaposjeli ljudi skromnog znanja a velike zlobe i oholosti. K tome, ima slučajeva gdje su određene pozicije stekli bivši lopovi ili fašisti. Takvi ljudi, da bi prikrili prošlost, imaju potrebu otkrivanja i prokazivanja ili izmišljanja neprijatelja, što je kontraproduktivno i za samu vlast. I ovog puta Milanović nije imao namjeru kritizirati vlast, nego upozoriti na neke deformacije koje stoje na putu miru i sreći. Vjerojatno vođen logikom da i od goreg može biti gore, Milanović je smatrao da treba djelovati na smirivanju situacije. Tako je u audijenciji kod papinskog nuncija u Zagrebu 6. rujna 1947. na nuncijsvo pitanje o situaciji u Istri odgovorio: »Kod nas je atmosfera veoma dobra, jer naše svećenstvo u Istri mirno radi i nitko nije u zatvoru, osim Ceka, bivšeg župnika u Lanišću, koji je nedavno bio osuđen na 6 godina.«

Brojni oblici komunističke represije

Znak represije nisu bili samo sudski procesi. Tako je 28. kolovoza 1947. VUJA raspustila »Zbor svećenika sv. Pavla« zbog toga što su nenarodni svećenici, članovi Zbora, imali neprijateljski stav prema JA i narodnoj vlasti. Osim toga, kako stoji u obrazloženju razloga zabrane, ti isti članovi odvažili su omladinu i narod od sudjelovanja u obnovi i izgradnji Istre. Nevjerojatno zvuči optužba da su čak osnivali »razne organizacije i klubove sa zadatkom da odgajaju djecu u nenarodnom duhu.«

Idući logikom krupnog pritiska i sitnih ustupaka, predstavnici vlasti ponašali su se u skladu sa shvaćanjem da je incident u Lanišću posljedica spontanog bunta pojedinaca izazvanih ponašanjem grupe vjernika na čelu sa župnikom Cekom. Preko Brumnića tražili su da se u vjerskom listu »Gore srca« napiše izjava koja bi potvrdila vjerske slobode u Istri i pozvala svećenike koji su napustili Istru nakon događaja u Lanišću da se vrate, uz obećanje vlasti da po povratku neće biti progonjeni. Poziv na afirmativno pisanje o vjerskim slobodama izgleda to beskrupuloznije što je deset dana prije krvoprolića u Lanišću na cesti između Muna i Vodica, o čemu je već bilo riječi, dočekan Alojzije Kristan, župnik Golca, i najvjerojatnije bačen u neku od jama, jer mu se od 14. kolovoza gubi svaki trag. K tome roditelji koji su htjeli krizmati djecu morali su odlaziti u Trst. Na jugoslavenskom prijelazu (»bloku«) često se njih i djecu izrugivalo, a oduzimate su im i potvrde o primljenom sakramentu, koje su trebali predati župniku radi upisa u matične knjige. Uništena je i veoma aktivna Katolička akcija, iako je njezina djelatnost bila isključivo vjerskog karaktera, a bilježili su se sve češći slučajevi oduzimanja crkvenih posjeda i njihovo proglašavanje općenarodnom imovinom.

SVRŠETAK U SLJEDEĆEM BROJU

UZ 60. OBLJETNICU UBOJSTVA SLUGE BOŽJEGA MIROSLAVA BULEŠIĆA (5)

Zločin u Lanišću - planirana akcija

Dr. Stipan Trogrlić

Kao što se moglo i očekivati, po završetku krizme u Lanišću slijedila su uhićenja, podizanje optužbe, sudski proces, i izricanje presude. Iluzorno je, međutim, bilo očekivati utvrđivanje istine, odnosno neovisnost sudaca od diktata političke volje. Bilo je to postrevolucionarno vrijeme stvaranja novog svijeta za koji je, prema zamisli njegovih kreatora, vrijedilo žrtvovati osnovna civilizacijska načela, jer povijest ionako počinje sa stvaranjem toga »vrlog novog svijeta«. Stručna ekspertiza presude Okružnog suda u Pazinu od 2. listopada 1947. krivcima za »incident2 u Lanišću pokazuje da se radi o političkom pamfletu koji je imao jasan cilj: sakriti pravu istinu o zločinu u Lanišću te posijati strah među vjernicima i tako ih što više distancirati od Crkve.

Optužnica protiv župnika Ceka

Pred Okružnim sudom u Pazinu vođen je sudski proces protiv dvojice svećenika, laniškog župnika Stjepana Ceka i biskupovog izaslanika Jakoba Ukmar, te jedanaest civila (7 iz Lanišća, 2 iz Brgudca, 1 iz Raspora i 1 iz Račje Vasi). Zapisnici istražnog postupka nisu sačuvani pa je nemoguće utvrditi tijek i glavne trenutke u samome istražnom postupku. Novine donose samo kratku informaciju da su i Cek i Ukmar kao glavnog krivca označili biskupa Santina. Cek je najveći dio optužbe priznao i izrazio kajanje za ono što je počinio. Priznavanjem optužbe Cek je želio na sebe preuzeti odgovornost za događaje vezane uz krizmu u Lanišću i tako olakšati položaj svojih optuženih župljana.

Izvor informacija o krivici optuženih je Optužnica podignuta 22. rujna 1947. i Presuda izrečena 2. listopada 1947. Prvooptuženoga Stjepana Ceka teretilo se za četiri krivična djela protiv države i naroda: 1. Za suradnju s okupatorom tijekom rata koja se manifestirala u više oblika. Odlazio je u Trst i poticao prisilno mobilizirane domobrane na borbu protiv partizana. Odvrćao je narod nekih sela svoje župe od odlaska u partizane i pružanja otpora Nijemcima. Govorio je da su oni prejaki pa je svaki otpor uzaludan. O Nijemcima je djeci govorio sa simpatijama, a njihove zločine opravdavao kao kaznu Božju; 2. Godine 1945. i 1947. na razne je načine potkopavao društveni i politički sustav. Primjerice, Franjci Krajcar je prijetio isključenjem iz Crkve zato što je sudjelovala u radu omladinske organizacije, Luciji Sinčić iz Prapoča odbio je krizmati dijete zato što je bilo u pionirskoj koloniji, omalovažavao je rad na omladinskoj pruži Šamac-Sarajevo i smatrao ga opasnim za moral, neke osobe je odvrćao od rada u narodnim organizacijama, školske je udzbenike smatrao štetnim, a otkup vune izrugivao; 3. U ovoj točki navedene su Cekove radnje protiv vojne i obrambene moći države te njezine nezavisnosti i teritorijalne cjelovitosti. Sve to naročito je do izražaja došlo u vrijeme krizme u kolovozu 1947. kada je Cek u više navrata upozoravao da krizmani kumovi ne mogu

● Nevino osuđen na montiranom procesu u Pazinu 2. 10. 1947. - Ivan Grbac »Zvanuc«, Josip Žmak, Joakim Grbac, Petar Žmak, Josip Krizmanić, Anton Grbac, Ivan Grbac

biti članovi protuvjerskih društava, što se jasno odnosilo na pripadnike JA, nosioce vlasti i pripadnike narodnih organizacija; 4. Uoči krizme u Lanišću s grupom vjernika iz Lanišća formirao je udruženje koje je trebalo vjernicima iz okolnih sela spriječiti ulazak u crkvu i tako izazvati incident. Izazivanje incidenta imalo je jasne ciljeve: svjetskoj javnosti trebalo pokazati Jugoslaviju kao zemlju u kojoj vlada nered i ne poštuju se vjerske slobode.

Kažnjeni nevini župnik i seljaci

Po svim točkama optužbe Cek je proglašen krivim. Izrečena mu je jedinstvena zatvorska kazna u trajanju od šest godina te gubitak građanskih prava u trajanju od dvije godine nakon izdržavanja kazne. Drugooptuženi Jakob Ukmar proglašen je krivim zato što, ne samo da nije ništa poduzeo da spriječi provokacije, iako je bio dobro upoznat s organiziranjem provokacija, nego je inicijator provokacija Stjepana Ceka podupirao u njegovim nakanama. Izrečena mu je kazna od mjesec dana zatvora. Vrijeme koje je Ukmar proveo na liječenju (26. kolovoza do 2. listopada) tretirano je kao vrijeme provedeno u istražnom zatvoru, a kako se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru ubrajalo u izdržavanje kazne, Ukmar je odmah po donošenju presude pušten na slobodu. Sedmorica stanovnika Lanišća (Ivan Grbac »Zvanuc«, Josip Žmak, Joakim Grbac, Antun Grbac, Petar Žmak, Josip Krizmanić i Ivan Grbac »Ivić«) optuženi su za sudjelovanje na sastanku u kući Josipa Žmaka navečer uoči krizme, na kojem je, u prisutnosti župnika Ceka, odlučeno da se na dan krizme izazove nered. Odlučeno je da organizirana straža onemogući vjernicima i krizmanicima iz sela Brgudca, Raspora, Prapoča, Podgaća i Račje Vasi, koja su bila dio župe Lanišće, onemogućiti ulazak u crkvu u Lanišću za vrijeme krizme. Sva sedmorica Lanišćana osuđena su na kaznu od šest do deset mjeseci zatvora, s tim da im se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru računalo u izdržavanje kazne.

Slavko Sanković oslobođen je optužbe

Stvarni krivci za zločin: Slavko Sanković, Elvio Medica, Josip Božić i Srećko Brajković, za koje je utvrđeno, a i sami su to priznali, da su bili sudionici mase koja je provalila u župni stan i izazvala opći nered u kojem se dogodio opisani zločin, proglašeni su krivima, ne zbog zločina, nego zato što su nasjeli na provokaciju župnika Ceka i provalili u župni stan. Zbog toga su kažnjeni na zatvorsku kaznu od tri do pet mjeseci. Slavko Sanković oslobođen je optužbe jer je u općem metežu zadao smrtnu udarce svećeniku Bulešiću. Svjedokinja Ruža Buždon, iskaz iz istražnog postupka, da je Sankovića vidjela kako okrvavljenih ruku i s nožem u ruci izlazi iz župnog stana,

Prema priznanju Ivana Motike, predsjednika Okružnog suda za Istru, čovjeka koji je potpisao presudu Ceku i ostalim optuženim, suđenje je teklo prema unaprijed utvrđenom planu. Istražni postupak u bužetskom zatvoru vodili su članovi Ozne, a presuda je sastavljena na višim forumima u Zagrebu. Okružnom sudu u Pazinu, prema Motikinim navodima, ostalo je samo formalnost izricanja presude.

pred sudom je preinačila da nije sigurna je li Sanković u rukama imao nož ili nešto drugo ili joj se sve to samo pričinilo. Ružin iskaz iz istražnog postupka demantirale su tri svjedokinje, koje su tvrdile da su Sankovića vidjele u isto vrijeme kad i ona, te da u to vrijeme, iako je imao ruke okrvavljene, nije u njima imao nož. Samo Sankovićevo priznanje da je ruke raskrvavio o staklo za vrijeme gužve u župnom stanu, a što je sud uvažilo kao istinu, bilo bi komično da se takvim priznanjem nije pokušao opravdati zločin.

Izmišljenim podacima protiv Bulešića

Farsičnost presude pokazuje i njezin formalni izgled. Od ukupno 10 stranica presude čak 4 otpadaju na obrazloženje presude, dok ostalih 6 obuhvaćaju uvod i izreku presude. Očito je sama presuda bila dosta neuvjerljiva pa je snagu njezine opravdanosti trebalo pojačati dugačkim obrazloženjem. I presuda i obrazloženje presude vrvi političkim

ocjenama koje su, za to ne treba biti velik pravni stručnjak, trebale žrtvu proglasiti krivcem a krivca žrtvom. Protivnici krizme, koji su po zadatku Partije trebali omesti njezino održavanje, prema presudi su gorljivi vjernici čiji su vjerski i patriotski osjećaji, time što im se spriječio ulazak u crkvu, toliko povrijeđeni da se i najteži zločin može opravdati povredom tih osjećaja. Župnik i vjernici koji su nastojali osigurati nesmetano odvijanje krizme optuženi su, današnjim bi se rječnikom reklo, »za udruživanje u zločinačku organizaciju«, koja je za cilj imala rušenje društvenog poretka i ugrožavanje državne sigurnosti.

Mrtvog Bulešića nije se moglo suditi, nad njim je i bez presude izvršena najteža kazna. Ipak trebalo ga je, radi opravdavanja zločina, pokazati kao čovjeka koji kao i Cek, »pun mržnje« radi protiv države i narodnih interesa. Dokaz da je Bulešić narodni neprijatelj pronađen je u izmišljenim podacima da je bio »tajnik i povjerljiva osoba odbjegloga fašističkog porečkog biskupa Radossija i miljenik drugoga poznatog fašista, tršćanskog biskupa Santina«. Samo u tom kratkom navodu svi navodi su neistiniti. Bulešić nikad nije bio tajnik biskupa Radossija, Santin ga, kao tršćanski biskup, najvjerojatnije nije ni poznavao, dok je prozivanje svih Talijana koji su bili protiv uspostave

Ozne, a presuda je sastavljena na višim forumima u Zagrebu. Okružnom sudu u Pazinu, prema Motikinim navodima, ostalo je samo formalnost izricanja presude. U trenucima iskrenosti i samoopravljanja Motika ne šteti ni zastupnika optužbe Andriju Grbca ni članove sudskog vijeća. Grbcu su za obavljanje posla javnog tužioca bila dovoljna dva mjeseca tečaja, a od pet članova sudskog vijeća (porotnici) trojica su bili pravnici, a dvojica partijci po dužnosti i zanimanju. Nikome nije padalo na pamet da se suprotstavi presudi napisanoj u Zagrebu. To ionako, zaključuje Motika, stvar ne bi promijenilo »a ja bih mogao i glavu izgubiti«.

Živjelo uvjerenje da se radi o zločinu

Provokacije pred održavanja krizme u Tinjanu, onemogućavanje podjele krizme u Buzetu te zločin nakon krizme u Lanišću vlast je nastojala prikazati kao incident iza kojeg su stajale međunarodne reakcionarne snage na čelu »s fašistom« biskupom Santinom. Podršku tim poraženim snagama pružio je dio hrvatskoga reakcionarnog klera. Glavnim krivcem za »incident u Lanišću« proglašen je mjesni župnik Stjepan Cek. Njegovo upozorenje da, prema odredbama crkvenoga zakonika, krizmani kumovi ne mogu biti pripadnici protuvjerskih udruženja protumačeno je kao poziv da se za kumove ne uzimaju bivši pripadnici NOP-a, članovi JA i SKOJ-a kao i sudionici omladinskih radnih akcija. Samoorganiziranje župljana u Lanišću radi obrane od mogućih provokacija za vrijeme krizme »pretvoreno« je u Cekovo organiziranje seoskih straža koje su spriječile ulazak vjernika u crkvu. Jedini grijeh tih vjernika bio je da nisu podržavali protunarodno djelovanje svoga župnika. Navodno narodno nezadovoljstvo dovelo je do ubojstva svećenika Miroslava Bulešića. Bijes nezadovoljnog naroda nije mogla spriječiti ni »narodna milicija«. Izvršio zločina

nisu krivi zato što su počinili zločin, nego zato što su nasjeli na provokacije župnika Ceka. Orkestrirane napade u režimskom tisku pravno je trebao »potvrditi« sudski proces vođen pred Okružnim sudom u Pazinu. Glavnim krivcem proglašen je Stjepan Cek. Zbog četiri krivična djela protiv države i naroda osuđen je na zatvorsku kaznu u trajanju od šest godina. Počinitelji zločina osuđeni su na kraće vremenske kazne, i to ne zbog počinjenog zločina nego zato što su nasjeli na Cekove provokacije. Mrtvog Bulešića nije se moglo suditi, nad njim je i bez ikakve presude izvršena najteža kazna. Ipak, da bi se opravdao zločin, Bulešića se prikazivalo kao čovjeka koji je »pun mržnje« radio protiv narodnih interesa. U natoč sustavnoj službenoj propagandi koja je zločin nastojala svesti pod »incident«, a Ceka, Bulešića i Ukmaru proglasiti krivcima, u narodu je živjelo uvjerenje da se radi o zločinu »in odium fidei« - iz mržnje prema vjeri, što potvrđuju i najnovija povijesna istraživanja.

SVRŠETAK